

Управление

Държавно устройство

Първоначално [Рим](#) бил управляван от [царе](#), всеки от които избран от редиците на главните римски племена. Характерът на тази власт е по-скоро неясен – царят може да е разполагал с почти неограничени правомощия, а може да е бил просто представител на [Сената](#) и народа си. Що се отнася до военните дела, неговата власт била почти абсолютна, а също така бил върховен религиозен глава. Властта му била допълвана от три административни институции – [Сенат](#), изпълняващ ролята на съветнически орган при царя; „Comitia Curiata” – одобрява и приема законите, предложени от царя; „Comitia Calata” – събрание на свещеническото съсловие, което осигурява присъствието на народа при определени важни актове.



Представяне на заседание от [Римския сенат](#): [Цицерон](#) атакува [Катилина](#), фреска от [19 век](#)

Думата „[република](#)” произлиза от латинската *res publica*, която в превод означава „обществени дела”. По време на Римската такава, Сенатът бил преди всичко олигархическа институция, с изключително висок авторитет. Имал съветнически функции, но не и законодателни такива. И все пак било практически невъзможно да бъде прокаран закон или постигнато каквото и да било против колективната воля на сенаторите. Нови сенатори били избирани из редиците на най-знатните [патриции](#) от институция, на име *Censura* (думата означава *преценка, съдене*). Последната можела и да отстранява сенатори, при получаване на подкупи и др. Републиката не разполагала със стабилна [бюрократична система](#) и събирала данъци чрез хора, откупуващи от правителството правото да събират някои данъци. Всяка правителствена позиция (като [квестор](#) или [префект](#)) била издържана от средствата на своя притежател. За да не може прекалено много власт да се озове в ръцете на един гражданин, нови магистрати били избирани ежегодно. Всеки от които трябвало да споделя правомощията си със свой колега. Така например в нормална политическа ситуация върховната власт в Републиката се споделяла от двама [консула](#). При криза временен [диктатор](#) можел да бъде избран.

Неефективността на тази система при непрестанно увеличаващата се територия довела до раждането на [Римската империя](#). В началото [римския император](#) бил представян като „първи

гражданин”, а [Сенатът](#) добил законодателни правомощия и всичката правна власт, допреди притежавана от обществените структури. С течение на времето обаче, императорската власт станала силно автократична, а функциите на Сената били ограничени до чисто съветнически. [Императорът](#) назначавал свои съветници и помощници, но като цяло на империята ѝ липсвали институции, както и предварително изготвена бюджетна програма. Много историци отчитат последното като главна причина за последвалия упадък.

Територията на империята била разделена на провинции, чийто брой се увеличавал успоредно на териториалната експанзия и правителствената политика на разделяне на провинциите на по-малки такива, с цел намаляване вероятността за бунтове

Общество

Разположен на седем хълма, градът [Рим](#) се гордеел с редица величествени постройки – [Колизеумът](#), [Форумът](#) на император [Траян](#), [Пантеонът](#). Прясна вода за пиене, доставяна от дълги стотици километри [акведукти](#), извираше в живописни фонтани. [Театри](#), [бани](#), [библиотеки](#), [магазини](#), [пазари](#), [канализация](#) – това била малка част от [градоустройствената](#) характеристика на [Рим](#). Ниските и средни слоеве на обществото обитавали скромни жилищни квартали в центъра на града. В покрайнините обаче били издигнати разкошни императорски резиденции и вили, предназначени за висшите аристократични кръгове.

„Императорски” Рим бил най-големият градски център за епохата си, с население от около 1 милион души. Улиците на града ехтяли от врявата на тълпите и дрънченето на железните колела на колесниците. Нивата на шума били толкова високи, че [Юлий Цезар](#) веднъж предложил движението на колесници да бъде забранено през деня. Историческите данни сочат, че около 20% от населението на империята обитавало голям брой градски центрове. Почти всеки такъв разполагал с форум и побирал около 10 000 души. Това сочи една нетипично висока степен на [урбанизация](#) за съответния период.

Социална структура

Римското общество било строго йерархическо. Робите (*servi*) формирали най-ниската прослойка, намираща се под тази на освободените роби (*liberti*). Свободните граждани (*cives*) – най-горната прослойка в древноримското общество – на свой ред също се делели класово. Най-характерното, но и най-ранното, разделение било на [патриции](#) и [плебеи](#). Патрициите могли да проследят произхода си до един от 100-те родоначалници, основали [Рим](#), а плебеите нямали такъв произход. С хода на годините, в късната Република това разделение не оказвало съществено влияние, тъй като представители на плебейски семейства влизали в [политиката](#), а цели патрициански фамилии преживявали тежък упадък.

Всеки патриций или плебей, който може да изброи един консул като свой предшественик е имал благороден произход (*nobilis*); мъж, който първи в своето семейство държи консулство — като [Марий](#) и [Цицерон](#) - бил известен като *novus homo* (букв. "нов човек") и давал благородничеството за своите наследници. Патрицианският произход все още давал значителен пресиж и много религиозни постове оставали ограничени до патрициите.

Но социалното разделение на база военната служба постепенно се превърнало в по-важно. Принадлежността към съответния клас била периодично определяна от [Цензорите](#) според имуществото. Най-богатите военни били причислявани към Сенаторския клас – те имали влияние в политическите среди и командвали армията. След тях идвали еквитите, които можели да си позволят притежаването на боен кон и които формирали силна търговска прослойка. Съществували и други прослойки, съответстващи на бойното снаряжение на гражданите. Такива без подобна собственост формирали най-ниския обществен слой.

Гласуването в Републиката зависело от социалния статус. Гражданите били събирани в гласоподавателни групи, но групите на аристокрацията се състояли от по-малък представители брой в сравнение с тези на по-бедните слоеве. Гласуването се извършвало в класов ред и се прекратявало, когато мнозинството от тези групи били гласували. Така често бедните граждани не успявали да дадат своя глас.

Римлянките пък, макар да споделяли някои основни права с мъжете, нямали пълен граждански статус и по тази причина нямали гласоподавателно право и право на участие в политиката. В същото време обаче ограничените права на жените били разширени с времето (благодарение на [еманципация](#)) и в крайна сметка се стигнало до момент, в който жените се освободили от властта на *paterfamilias*, имали право на собственост и дори придобили повече юридически права от мъжете, макар че това не повлияло гласоподавателното и политическо право, и те останали извън политиката. ^[59]

На завладените чужди градове и техните жители било предоставяно „латинско право” – средно положение между пълноправни граждани и чужденци (*peregrini*), което давало на гражданите права под римските закони и техните магистрати били удостоявани с пълно гражданство (някои имали право на глас, а други – не), . Докато е имало различни степени на латинско право, основното разделение било между *cum suffragio* ("с глас"; включени в римските гласоподавателни групи и имащи част от *comitia tributa*) и *sine suffragio* ("без глас"; които не могат да взимат част от римската политика). На някои от римските италиански съюзници им е било дадено пълно гражданство след Обществената война от 91–88 пр.н.е. и пълно римско гражданство е било разширено, така че да включва родените свободни мъже в империята от [Каракала](#) през 212.